

Nr 428.

Av herr **Häckner**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 184, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m.

I proposition nr 184 ha föreslagits åtskilliga ändringar i lagen om expropriation. Mot vissa av dessa förslag av central betydelse synas välgående invändningar kunna göras.

I. Expropriationsändamålen.

I fråga om grunderna för expropriation föreslås vidgad rätt för kommun att expropriera mark, som erfordras för tätbebyggelse. Sådan expropriation skulle kunna medgivas på ettdera av två skäl, nämligen 1) för att säkerställa att mark på skäliga villkor är tillgänglig för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar samt 2) för att eljest i kommuns ägo överföra mark, som icke är tätbebyggd, för upplåtelse med tomträtt.

Av förslagets motivering (s. 72) framgår, att den första av de föreslagna nya expropriationsgrunderna framför allt skulle användas för att få till stånd en nyttig konkurrens på tomtmarknaden, bryta prismonopol o. s. v. Mot detta syfte kan ingen befogad invändning göras. Däremot synes förslaget i vissa avseenden gå för långt vid förverkligandet av denna grundsats. Detta spörsmål skall dock icke här upptagas till behandling, när det får sin fulla belysning i en annan motion. Den andra expropriationsgrunden däremot synes vara farlig. Tomträtt kan — med vissa undantag av mindre vikt — upplåtas endast av det allmänna, i regel kommunen, och på detta område kan därför ingen enskild exploatör konkurrera. Kommunen skulle enligt förslaget med denna motivering kunna lägga beslag på praktiskt taget all tillgänglig tomtmark. Förslaget synes icke alls ha beaktat den fara för ett kommunalt markmonopol, som här skymtar. I det hänseendet går förslaget i sin senare del stick i stäv mot tendenserna i förra delen. Det är verklighetsfrämmande att tro, att icke ett kommunalt monopol skulle kunna vara till olägenhet för den tomtköpande allmänheten lika väl som ett privat sådant. En verklig konkurrens utgör den enda effektiva kontrollen på att verksamheten bedrivs så, att den bäst tjänar sitt syfte, att tillgodose allmänhetens behov och önskemål.

I direktiven för den kommittéutredning, som ligger till grund för propositionen (riksdagsberättelsen 1947, s. 39), hade man beaktat, att det kunde behöva anordnas en central övervakning av hur markpolitiken bedrivs, bland annat därför att denna uppgift är splittrad på så många organ, även kom-

munala. Om en sådan kontroll tillkommer, kan läget bli ett annat, men den frågan synes ha blivit borttappad under ärendets gång. I varje fall i avvaktan på förslag om sådana kompletterande bestämmelser synes förslaget böra avvisas såvitt angår tomträtten som expropriationsgrund.

II. Värderingsreglerna.

I fråga om bestämmandet av ersättning för exproprierad fastighet innebär propositionen huvudsakligen, att i lagtexten införas ett par huvudsynpunkter på värdets beräkning, nämligen att detta skall ske med hänsyn särskilt till ortens pris och fastighetens avkastning. Ytterligare innebär förslaget emellertid, att man icke som i gällande lag framhäver, att ersättningen skall motsvara fastighetens *fulla* värde. Departementschefens motivering för förslaget i sistnämnda del (s. 102) förefaller ej övertygande. Genom domstolsförfarandet borde tillräckliga garantier vinnas för att den enskilde ej får högre ersättning än fulla värdet. Av en sådan ändring som strykningen av ordet »fulla» kan lätt dragas den slutsatsen, att ersättningen ej skall täcka hela värdet utan på något sätt reduceras. Det finnes så mycket större anledning till en dylik farhåga, som ju markutredningen föreslog en »skälig» ersättning, vilken uppenbarligen låg lägre än fulla värdet. Man kan då mistänka, att departementschefen velat gå en medelväg mellan den »skäliga» ersättningen och fulla värdet genom att stryka ordet »fulla».

En formuleringsfråga sådan som denna säges kanske icke ha större betydelse, men så mycket mindre anledning är det då att ändra gällande lydelse i detta hänseende.

III. Organisationen.

Förslagets organisationskapitel är av särskilt intresse. I stort sett synes vad där föreslås kunna godtagas, men i två hänseenden böra andra lösningar vara att föredraga.

En fråga gäller benämningen på de nya domstolar, som föreslås inrättade i första instans: »expropriationsdomstol». Detta kan tyckas vara en fråga av ringa vikt, men den bör icke bagatelliseras. För dem som skola använda namnet i dagligt tal är det icke betydelselöst, om man väljer en så tung och klumpig term som den föreslagna. För den som icke är bokligt skolad lär ordet till och med vara svårt att stava och uttala riktigt. Om termen redan finnes som namn på en befintlig institution, vore det kanske att göra för mycket affär av saken, men nu är ju fråga om att inrätta en ny institution och finna ett nytt namn, och då kostar det ingenting att välja ett bättre och mera hanterligt sådant.

Att justitieministern bibehållit det av kommittén föreslagna uttrycket »expropriationsdomstol» är så mycket egendomligare, som det under förslagets utarbetande framkommit ett långt bättre uppslag, nämligen att kalla den nya domstolen »marklösenrätt» (prop. s. 222). Denna term är betydligt mera hanterlig och icke så främmande för svensk tunga. Tydligen bygger namnet på terminologien i exempelvis byggnadslagen 137 m. fl. §§.

Förhållandet är nämligen, att bestämmelser om expropriation finnas på flera ställen i svensk rätt, icke endast i expropriationslagen. Men termen »expropriation» finnes endast där. I övriga, senare stiftade lagar har lagstiftaren tydligen avsiktligt — och med allt skäl — undvikit termen expropriation och talar, såsom i byggnadslagen, i stället om »inlösen av mark» eller »lösen av mark». Därav får man ordet »marklösen» — en god översättning av »expropriation» — samt »marklösenrätt».

Den andra fråga, som här skall upptagas, gäller denna domstols sammansättning i stad. Av 15 och 17 §§ i förslaget framgår, att i rätten skola sitta bland annat två nämndemän, vilka utväljas av ordföranden bland de nämndemän som finnas i domkretsen. Beträffande domstolar på landet är detta en naturlig anordning, men i städer med rådhusrätt passar den icke. Där finnas icke andra nämndemän än de som utsetts att tjänstgöra i grövre brottmål. De ha alltså valts med tanke på helt andra uppgifter än bedömning av värderingsfrågor i expropriationsmål. På denna fråga synes departementschefen ha tagit alldeles för lätt (s. 236). Därtill kommer, att i ett stort antal fall staden kommer att vara part i målet, och det blir därvid ett utomordentligt grannlaga värv för ordföranden att välja ut de två av stadens nämndemän som skola fungera. I en stad som Stockholm, med flera hundra nämndemän, är det orimligt att lägga detta på ordföranden. Vad nu sagts om stadens ställning gäller för övrigt icke endast i stad med rådhusrätt utan även i sådan stad, som ensam utgör en domsaga.

I dylika fall synes det vara nödvändigt att nämndemän utses särskilt för detta uppdrag. Med hänsyn till att staden ofta blir part i målet är det dock icke lämpligt att alla dessa nämndemän utses av stadsfullmäktige. De som sålunda valts skulle ofta ställas inför olösliga intressekonflikter. Den i propositionen upptagna regeln, att en av nämndemännen bör vara fastighetsägare, den andra icke, bör gälla även i stad, och en lämplig lösning synes därför vara att två särskilda kategorier utses, en grupp representerande fastighetsägarna och utsedd av länsstyrelsen samt en grupp representerande övriga medborgare och vald av stadsfullmäktige. I denna del innebär förslaget att man i visst hänseende till den nya lagen överflyttar vad som nu gäller generellt, nämligen att de personer, bland vilka ledamöterna i expropriationsnämnd skola utses, väljas till hälften av länsstyrelsen och till hälften av en kommunal representation, landstinget. Detta system har länge fungerat till belåtenhet, och det bör vara värdefullt att vid omläggningen icke onödigtvis bryta med tidigare praxis.

Slutligen ha vi frågan om expropriationsteknikernas ställning i förhållande till expropriationsdomstolen. Expropriationsteknikerna skola enligt propositionen vara ledamöter av domstolen. Starka lämplighetsskäl tala emellertid mot att experter tjänstgöra som domare utom i sådana undantagsfall, där ett motsatt förfarande visar sig nödvändigt, såsom t. ex. beträffande vattendomstolarna. I ett fall, nämligen beträffande krigsdomstolarna, har systemet med sakkunniga bisittare helt nyligen avskaffats. Det vore då inkonsekvent att utan tvingande skäl återinföra systemet på ett annat område.

På grund härav får jag hemställa,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 184 måtte besluta,

dels att i den föreslagna punkt 16 av 1 § skola utgå orden »där — — — tomträtt»,

dels att i 7 § skall bibehållas uttrycket fastighetens »fulla» värde,

dels att i förslaget genomgående benämningen »expropriationsdomstol» skall utbytas mot »marklösenrätt» samt vidtagas övriga därav föranledda omformuleringar,

dels att 17 § andra stycket skall utbytas mot två nya stycken av följande lydelse:

»För tjänstgöring i marklösenrätt i stad med rådhusrätt, så ock i marklösenrätt i sådan domsaga, som omfattar endast en stad, skola nämndemän utses till det antal Konungen bestämmer *dels* av länsstyrelsen, *dels* av stadsfullmäktige. Av länsstyrelsen skola därvid utses personer, som kunna anses företräda fastighetsägarnas intressen i expropriationsmål. I rätten skola varje gång tjänstgöra en av länsstyrelsen utsedd och en av stadsfullmäktige vald nämndeman, vilka ordföranden kallar därtill.

I marklösenrätt i annan domsaga skola varje gång tjänstgöra två nämndemän i orten, som ordföranden kallar därtill. Såvitt möjligt iakttages därvid att den ene är ägare av fastighet men den andre icke.»

dels att expropriationsteknikerna ej erhålla ställning såsom domstolsledamöter utan endast såsom sakkunniga.

Stockholm i oktober 1949.

Yngve Hückner.
